

Wpływ przedsiębiorstw z sektora MSP na rozwój gospodarczy północno-wschodniego regionu kraju

The influence of SME sector enterprisess on economic growth of north-east region of the country

Sławomir Ignatiuk

Politechnika Białostocka, Wydział Zarządzania, Katedra Finansów I Rachunkowości

Abstract

The aim of this study was to analyze factors that influence the development of the north-east of the country with particular emphasis on companies in the SME sector. In the work the stress was laid on that the region is less developed in comparison to other regions of the country. It was found that a large impact on economic development on the region have the companies of small and medium-size because of absorbing a large number of employees. For this reason, to improve the economic situation of the analyzed region business support from the central and local authorities shall be introduced.

Keywords: SME sector, small, medium-size companies, north-east Poland

Wstęp

Coraz częściej podkreśla się szczególną rolę małych i średnich przedsiębiorstw, jaką odgrywają one w gospodarce każdego kraju. W literaturze i praktyce przytacza się wiele argumentów potwierdzających tę opinię. Argumenty te mają, zarówno charakter jakościowy wskazujący na pewne szczególne cechy tej grupy podmiotów gospodarczych, jak i ilościowy, wyrażający się w ich potencjale ekonomicznym. Przede wszystkim małe i średnie przedsiębiorstwa uważane są za stymulatora rozwoju gospodarki, a ich funkcjonowanie stanowi przejaw zdrowej konkurencji oraz odzwierciedla przedsiębiorczość społeczeństwa. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw w sposób dynamiczny podchodzi do otoczenia zewnętrznego, gdyż jest w stanie szybko reagować na powstające i zmieniające się potrzeby kon-

sumentów. Z łatwością zostaje wykreowana nowa wartość dla potencjalnych nabywców. Małe i średnie przedsiębiorstwa najczęściej świadomie poszukują okazji rynkowych, które w mniemaniu dużych przedsiębiorstw są niszami rynkowymi, a z których to duże firmy świadomie rezygnują, uważając działanie w określonych segmentach za nieopłacalne. Małe i średnie przedsiębiorstwa, podobnie jak duże, w codziennej działalności napotykać różne problemy i bariery, które nie pozwalają im w pełni rozwinąć się. Zwykło się mówić, że mała firma nie jest miniaturą dużej. W związku z tym, nie da się na potrzeby małego i średniego przedsiębiorstwa korzystać z tych metod, technik, koncepcji, stylów zarządzania, sposobów prowadzenia biznesu, które sprawdziły się w dużych, bądź zostały opracowane na potrzeby dużego przedsiębiorstwa.

W okresie ubiegłego wieku w gospodarce światowej coraz bardziej zaczęto doceniać znaczenie wpływu małych i średnich przedsiębiorstw na gospodarkę. Do lat 70-tych XX wieku, wśród wielu ekonomistów, dominowało przekonanie, iż sektor MSP nie powinien odgrywać znaczącej roli. Ich znaczenie zaczęto doceniać dopiero w II połowie tegoż dziesięciolecia, kiedy to w rozwiniętych krajach kapitalistycznych zauważono znaczenie tego typu podmiotów dla rozwoju gospodarki. Zapoczątkowało to proces dynamicznego rozwoju sektora MSP¹.

Proces kształtowania się sektora MSP przebiega różnie w różnych krajach. Jego specyfika zależy od osiągniętego przez państwo rozwoju gospodarczego oraz ustroju społeczno - politycznego. Nawet w krajach o podobnym poziomie gospodarki rola małych i średnich przedsiębiorstw jest inna, a stopień rozwoju zróżnicowany. Związane jest to z odmienną polityką promocji i wspierania tego sektora przez państwo, różną kulturą przedsiębiorczości i kulturą społeczeństwa, tradycjami, religią, stosunkiem społeczeństwa do inicjowania i prowadzenia działalności gospodarczej.

W literaturze z pojęciem małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) można było się zetknąć już w połowie ubiegłego wieku. Podkreślić należy, że do chwili obecnej pojęcie to nie zostało jednoznacznie zdefiniowane. W chwili obecnej, zarówno w literaturze przedmiotu, jak też i w praktyce gospodarczej możemy się zetknąć z wieloma pojęciami i definicjami określającymi tę grupę podmiotów gospodarczych.

¹ Maksimczuk A., Sidorowicz L., 2009. *Zarys sytuacji finansowej MSP w Polsce w latach 1999 – 2007*. (w:) J. Sikorski, I. Przychocka (red.). *Finansowanie rozwoju MSP*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2009, s. 34 – 35.

1. Funkcjonowanie i stan przedsiębiorstw z sektora MSP w Polsce

W celu ujednoczenia klasyfikacji tego typu przedsiębiorstw w dniu 3 kwietnia 1996 roku w trakcie obrad Komisja Europejska wydała rekomendację w sprawie definiowania małych i średnich przedsiębiorstw przez kraje członkowskie. Nie miała ona jednak mocy wiążącej dla swoich adresatów, lecz powinna być wprowadzona do systemów prawnych. Zgodnie z zaleceniami tej rekomendacji, na całym obszarze gospodarczym Unii terminy mikro, małe i średnie przedsiębiorstwo powinny być określane tak samo. Rekomendowano, aby w regulacjach poszczególnych krajów członkowskich, pod pojęciem małe przedsiębiorstwo, określano takie, które zatrudnia mniej niż 50 pracowników, które osiągają przychody netto mniejsze niż 7 mln euro lub ich suma bilansowa jest mniejsza niż 5 mln euro. Zalecono też, by zostały w tej grupie wyróżnione te mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające mniej niż 10 pracowników².

W dniu 1 stycznia 2005 r. weszła w życie nowa rekomendacja Komisji Europejskiej z 6 maja 2003 r., która zmodyfikowała zawarte w rekomendacji z 1996 roku pojęcia małego i średniego przedsiębiorstwa poprzez wprowadzenie definicji tzw. mikroprzedsiębiorstw, czyli przedsiębiorstw zatrudniających średniorocznie mniej niż 10 osób, przy założeniu, że roczny obrót takiej firmy nie przekracza 2 mln euro. Głównym powodem wprowadzenia nowej rekomendacji była potrzeba zwiększenia kręgu przedsiębiorców, mogących skorzystać z unijnej pomocy publicznej³. Od 1 stycznia 2005 roku w polskiej ustawie z dnia 2 lipca 2004 o swobodzie działalności gospodarczej⁴ została zawarta definicja MSP, która zgodnie z Rekomendacją Komisji Europejskiej wyróżnia trzy kategorie przedsiębiorstw. W niniejszym artykule analizy powyższych definicji, należy stwierdzić, iż pod pojęciem małego i średniego przedsiębiorstwa, należy rozumieć takie firmy, które⁵:

- dysponują relatywnie niewielkim kapitałem,
- zatrudniają niewielką liczbę pracowników,
- mają mały udział w rynku,
- najczęściej ich właścicielem jest osoba zarządzająca (lub grupa osób), co eliminuje rozbudowane struktury administracyjno-biurokratyczne,
- są finansowo i prawnie niezależne od innych podmiotów gospodarczych.

² Kaliszuk A., Tarnawa A., 2004. *Programy wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw*. Wydawnictwo Funduszu Wsparcia, Warszawa, s. 7-8.

³ Patrz art. 2 Zalecenia Komisji 2003/361/WE z dnia 6 maja 2003 r.

⁴ Patrz art. 104 – 10 Ustawa z dnia 2 lipca 2004 o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. 2004 nr 173 poz. 1807)

⁵ Krajewski K., 2004. *Funkcjonowanie MSP w warunkach gospodarki rynkowej i ich możliwości rozwojowe*. Instytut Przedsiębiorczości i Samorządności, Warszawa, s. 7.

Z przedstawionych informacji wynika, że pod pojęciem MSP rozumie się przedsiębiorstwa, które spełniają określone kryteria. Oparte są one na założeniu, że pewne cechy są charakterystyczne tylko małym i średnim firmom. Niemniej jednak ze względu na niejednoznaczność wymienionych cech opisujących wielkość przedsiębiorstwa, przyjęte zostało w praktyce, iż do celu zdefiniowania przedsiębiorstw najczęściej używane są kryteria ilościowe, tj. przeciętna liczba zatrudnionych, średnia wielkość przychodu i wartość majątku trwałego.

Jednostki zatrudniające do 250 osób to większość wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarki narodowej REGON. W Polsce w 2009 roku podmioty takie stanowiły 99,9% podmiotów zarejestrowanych w rejestrze ogólnej liczby przedsiębiorstw. W tym samym roku liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON wyniosła 3 880 254, co oznacza wzrost o 0,3% w porównaniu z 2008 r. Struktura przedsiębiorstw według poszczególnych grup wielkości przedstawiała się następująco: mikroprzedsiębiorstwa – 3.672.900 (94,7% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw), małe firmy – 170 200 (4,4%), średnie – 31 600 (0,8%) i duże – 5 554 (0,1%)⁶. Analizując strukturę przedsiębiorstw, wyraźnie rysuje się dominacja firm mikro. Liczba podmiotów zarejestrowanych w REGON nie odzwierciedla rzeczywiście działających przedsiębiorstw w danym roku – część podmiotów ma przykładowo zawieszoną działalność lub ulega likwidacji.

Charakterystykę liczby działających przedsiębiorstw z sektora MSP w latach 2004 – 2008 przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Liczba przedsiębiorstw zarejestrowanych w REGON w Polsce w latach 2004 – 2009 z uwzględnieniem sektora MSP

Przedsiębiorstwa	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ogółem	3 670 957	3 718 506	3 738 737	3 794 471	3 868 060	3 880 254
Sektor MSP, w tym:						
Mikro	3 665 200	3 713 000	3 733 300	3 789 000	3 862 500	3 874 700
Małe	3 486 000	3 528 200	3 548 700	3 599 300	3 666 500	3 672 900
Średnie	149 200	154 600	154 400	159 400	164 800	170 200
Duże	30 000	30 200	30 200	30 300	31 200	31 600
	5 757	5 506	5 437	5 471	5560	5 554

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008 – 2009, Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010.

⁶ Wilmańska A. (pod kierunkiem), 2010. *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2008-2009*. PARP, Warszawa, s. 31

Charakterystykę liczby aktywnie działających przedsiębiorstw z sektora MSP w latach 2004 – 2008 przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Liczba przedsiębiorstw aktywnych w Polsce w latach 2004 – 2008 z uwzględnieniem sektora MSP

Przedsiębiorstwa	2004	2005	2006	2007	2008
Ogółem	1 714 983	1 676 775	1 714 915	1 777 076	1 862 462
Sektor MSP, w tym:	1 712 229	1 673 940	1 711 934	1 773 830	1 859 210
Mikro	1 653 856	1 615 167	1 652 998	1 713 194	1 787 909
Małe	42 370	44 519	44 228	45 184	54 974
Średnie	14 003	24 254	14 708	15 452	16 327

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008 – 2009, Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010.

Na podstawie przedstawionych w tabeli 1 i 2 danych można stwierdzić, iż w analizowanym okresie, pomimo nieznacznych wahań, widoczna jest tendencja wzrostowa we wszystkich kategoriach. W przypadku ogólnej liczby przedsiębiorstw funkcjonujących na rynku ich liczba wzrosła z poziomu 1 714 983 w 2004 roku⁷ do poziomu 1 862 462 w 2008 roku⁸, tj. nastąpił wzrost o 8,6%. W tym samym okresie ogólna liczba aktywnych przedsiębiorstw z sektora MSP wzrosła z poziomu 1 712 229 w 2004 roku do 1 859 210 w 2008 roku, tj. nastąpił wzrost o 108,6%. Natomiast wzrost w poszczególnych kategoriach MSP wynosił odpowiednio:

- przedsiębiorstwa mikro – z poziomu 1 653 856 w 2004 roku do poziomu 1 787 909 w 2008 roku, tj. nastąpił wzrost o 8,1%,
- przedsiębiorstwa małe – z poziomu 42 370 w 2004 roku do poziomu 54 974 w 2008 roku, tj. wzrost o 29,8%,
- przedsiębiorstwa duże – z poziomu 14 003 w 2004 roku do poziomu 16 327 w 2008 roku, wzrost o 16,6%.

⁷ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004 – 2005, Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2006, s. 26.

⁸ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008 – 2009, Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010, s. 32.

2. Rola Małych i Średnich Przedsiębiorstw w rozwoju regionu

Podstawowymi składnikami budującymi region są: terytorium regionu oraz zbiorowość ludzi zamieszkująca dany obszar. Możemy mówić o regionie na przykład w ujęciu terytorialnym i formalnym. Region jest to umownie wyznaczony obszar, względnie jednorodny, odróżniający się od terenów sąsiednich cechami naturalnymi bądź stworzonym pod pryzmatem potrzeb ekonomicznych, społecznych lub administracyjnych. Region można również rozumieć tak jak definiuje go Zgromadzenie Regionów Europy, czyli jest to jednostka polityczno-terytorialno-administracyjna usytuowana bezpośrednio po centralnej władzy państwowej, wyposażona w wybierane lub mianowane przedstawicielstwo polityczne, zabezpieczone istnieniem rady regionalnej, ukonstytuowanej przez niższe podległe jej jednostki terytorialne. Wobec powyższego, region staje się w warunkach integracji i globalizacji coraz ważniejszym dla społeczności lokalnych i regionalnych dobrem publicznym. Region może przyciągać lub zniechęcać inwestorów w zależności od atrakcyjności i konkurencyjności jego przestrzeni gospodarczej, społecznej i środowiska naturalnego. Szansa regionu tkwi w możliwościach zapewnienia potencjalnym inwestorom wysoko kwalifikowanej siły roboczej, sprawnego zaplecza naukowo-badawczego, nowoczesnej infrastruktury komunikacyjnej, rozbudowanej sieci instytucji wspierania przedsiębiorczości oraz przyjaznych procedur urzędniczo-administracyjnych, czyli stworzenie dobrego klimatu inwestycyjnego. Regionem tym jest obszarze północno-wschodniej Polski, wśród dużych kompleksów leśnych i jezior jest uznawany za najczystszy obszar w skali krajowej. Lokalizacja stanowi jego podstawowy atut w procesie rozwoju m.in. szeroko pojętej turystyki i rekreacji. Obszar ten jest unikatowy nie tylko w skali krajowej, ale i europejskiej, o czym świadczy określenie tego regionu „Zielonymi Płucami Polski”. Bogactwo i unikatowość tutejszej fauny i flory, słabe zaludnienie, brak uciążliwych zakładów przemysłowych, duży udział użytków zielonych to czynniki, które wpływają na wysoką jakość ekologiczną zasobów tego obszaru. Przyrodnicze atuty mogą istotnie przyczynić się do powstania na tym obszarze wielu miejsc pracy zwłaszcza w sektorze obsługującym ruch turystyczny, szczególnie poprzez tworzenie małych przedsiębiorstw gastronomicznych, pensjonatów czy gospodarstw agroturystycznych.

Na północnym-wschodzie województwo podlaskie graniczy z Litwą (długość granicy ok. 100 km), a na wschodzie z Białorusią (ok. 250 km). Region stanowi wewnętrzną (z Litwą) i zewnętrzną (z Białorusią) granicę Unii Europejskiej.

Największym miastem i jednocześnie stolicą województwa jest liczący ponad 291,7 tys. mieszkańców Białystok. Pełni on rolę gospodarczego

i naukowo-kulturalnego centrum północno-wschodniej Polski. Spośród pozostałych miast, tylko Suwałki i Łomża liczą powyżej 65 tys. Augustów, Bielsk Podlaski, Grajewo, Hajnówkę, Zambrów i Sokółkę zamieszkuje ludność w przedziale od 20 tys. do 30 tys. mieszkańców. Pozostałe ośrodki to miasta małe - do 15 tys. mieszkańców. Wiejska sieć osadnicza charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem; średnio na jedną miejscowość wiejską przypada ok. 133 mieszkańców (w kraju 259).

Analizowany region utożsamiany jest, przede wszystkim, z prowadzeniem działalności związanej z rolnictwem. Wydaje się to być dużym uogólnieniem z uwagi na fakt panujących w tym regionie specyficznych warunków przyrodniczych, m.in.: krótkiego okresu wegetacji roślin, zróżnicowania gleb, co sprawia, że koszty produkcji rolniczej są znacznie wyższe, a dochodowość mniejsza niż w innych polskich regionach. Rolnictwo w regionie głównie związane jest z produkcją i przetwarzaniem na skalę rynkową zbóż, ziemniaków, a także hodowli drobiu, trzody chlewnej, bydła, koni i w niewielkim stopniu owiec. Unikalne walory przyrodnicze, nie kolidują, z rozwojem na terenie regionu działalności o charakterze produkcyjnym oraz działalności związanej z szeroko zakrojonymi usługami rynkowymi. Główne działy gospodarki to: produkcja zdrowej żywności, mleka, napojów alkoholowych, przemysł drzewny, proekologiczna gospodarka leśna, ekoturystyka, maszyn i urządzeń. Rozwój gospodarki lokalnej jest procesem złożonym, w którym władze samorządowe, przy zaangażowaniu np. partnerów zewnętrznych, stymulują rozwój gospodarczy danej jednostki terytorialnej. Możliwości gospodarczego rozwoju tkwią przede wszystkim w:

- zasobach naturalnych regionu;
- niewykorzystanym kapitale ludzkim;
- potencjale sektora małych i średnich przedsiębiorstw.

Stan gospodarki regionalnej i uwarunkowań makroekonomicznych działalności sektora małych i średnich przedsiębiorstw w regionie można określić na podstawie danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego i badań prowadzonych przez szereg instytucji zajmujących się diagnozowaniem i prognozowaniem zjawisk zachodzących w sferze społeczno-gospodarczej. Zakres informacji, które mogą posłużyć do analizy czynników wpływających na zmiany w gospodarce tj. na jej rozwój, charakter, strukturę, jest bardzo szeroki. Wyniki badań społecznych i ekonomicznych ujmują, zarówno syntetyczne wskaźniki w ramach szacunków rachunków narodowych, jak i dane dotyczące wielkości oraz dynamiki przemy-

słowej, budowlanej, rolniczej i leśnej, wielu dziedzin usług rynkowych i nierynkowych, infrastruktury społecznej i komunalnej, wyników finansowych podmiotów, działalności inwestycyjnej, badawczej itp. Rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej określa produkt krajowy brutto (PKB).

Województwo podlaskie wytwarza 2,3 proc. polskiego PKB. Przemysł skupia 3,1 proc. krajowego zatrudnienia i dostarcza 1,7 proc. ogólnej wartości produkcji sprzedanej przemysłu. Główne gałęzie przemysłu województwa podlaskiego to sektor maszynowy (maszyny rolnicze), tekstylny, drzewny oraz rolno-spożywczy, w tym przetwórstwo mleka (produkcja masła oraz innych tłuszczów otrzymywanych z mleka stanowi 21,3 proc. produkcji krajowej) i tytoniu (w podlaskim produkuje się 13,4 proc. papierosów w kraju) oraz produkcja wódki i piwa. W województwie dominują przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników, czyli mikroprzedsiębiorstwa. W 2008 roku stanowiły one ponad 94% ogółu jednostek. Większość z nich zajmowała się handlem i naprawami, obsługą nieruchomości i firm oraz budownictwem. Podmioty małe, czyli zatrudniające od 10 do 49 osób stanowiły 4,7% ogółu jednostek, a ich domeną była działalność, przede wszystkim, związana z edukacją, handlem i naprawami. Udział podmiotów średnich zamykał się w liczbie 0,9%. Podmioty średnie zajmowały się głównie działalnością edukacyjną. Największymi pracodawcami województwa podlaskiego są: Polmos Białystok (należy do CEDC), Browar Dojlidy (SAB Miller), Pfeleiderer Grajewo S.A., British American Tobacco w Augustowie, Pilkington. Fabryka dywanów Agnella, Spółdzielnia Mleczarskie: Mlekoop, Mlewo 200 Pielnica, województwo podlaskie w systemie REGON znajdowało się ponad 91 tys. przedsiębiorstw z sektora MSP. Zdecydowaną większość stanowiły przedsiębiorstwa mikro (ok. 95%). Firmy z regionu stanowiły nieco ponad 2% wszystkich firm zarejestrowanych w kraju. Taki wynik plasuje region na końcu rankingu wszystkich województw. Udziały poszczególnych grup wielkości firm w całkowitej liczbie przedsiębiorstw w kraju w danych grupach wielkości, utrzymują się na również na poziomie ok. 2–2,5%⁹.

Biorąc pod uwagę nasycenie podmiotami gospodarczymi mierzone wskaźnikiem liczby wszystkich jednostek gospodarczych na 1000 mieszkańców, woj. podlaskie osiąga wskaźnik zaledwie na poziomie 78,2, przy średniej krajowej 90,7. Generalnie woj. podlaskie na tle kraju, jak i innych województw, charakteryzuje się niskim poziomem przedsiębiorczości. Decydują o tym m.in. takie czynniki, jak: niska zamożność, warunki infrastrukturalne, a zwłaszcza transportowe regionu, małe zainteresowanie regionem przez inwestorów zewnętrznych.

⁹ Wilmańska A. (pod kierunkiem), 2010. *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2008-2009*. PARP, Warszawa, s. 112.

Tabela 3. Podmioty zarejestrowane w REGON w 2009 roku

Podlaskie	Ogółem	0	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba przedsiębiorstw	91 204	8 320	86 532	3 782	756	134
Udział regionu w Polsce (%)	2,35	2,51	2,36	2,22	2,39	2,42
Liczba przedsiębiorstw zlikwidowanych	9566	328	9471	78	12	5
Zlikwidowane – udział w Polsce (%)	2,49	3,22	2,51	1,65	1,96	2,75
Liczba przedsiębiorstw nowo powstałych	9 589	354	9 523	60	5	1
Nowo powstałe – udział w Polsce (%)	2,38	2,18	2,4	1,23	1,31	1,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Województwo podlaskie zajmuje, podobnie jak w latach poprzednich, dość niską pozycję wśród regionów pod względem podstawowych wskaźników obrazujących poziom przedsiębiorczości. W 2009 r. na 1000 mieszkańców przypadało nieco ponad 76 MSP zarejestrowanych w REGON, co dało regionowi 14 miejsce w rankingu województw. W przypadku nowo powstałych firm na 1000 mieszkańców, region zajął odległe miejsce 15, a firm z kapitałem zagranicznym na 1000 mieszkańców – 14 miejsce. Natomiast pod względem liczby przedsiębiorstw zlikwidowanych w tym roku Podlasie zajęło czwartą pozycję w kraju z wartością wskaźnika na poziomie 8 przedsiębiorstw zlikwidowanych na 1000 mieszkańców¹⁰.

Tabela 4. Liczba MSP zarejestrowanych w REGON do liczby mieszkańców

Podlaskie	Ilość firm na 1000 mieszkańców	Miejsce w Polsce
MSP ogółem	76,66	14
MSP nowo powstałe	8,06	15
MSP zlikwidowane	8,04	4
MSP z kapitałem zagraniczny	0,55	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ze względu na duże znaczenie przemysłu w gospodarce, jak i zatrudnieniu w woj. podlaskim, wydaje się za istotne prześledzenie struktury branżowej przemysłu i jej zmian, tak aby zidentyfikować rosnące, jak i schyłkowe branże.

W strukturze działowej przemysłu największy udział stanowi: przemysł spożywczy (28,3% w zatrudnieniu i 48,1% w produkcji), maszynowy (8,3% w zatrud-

¹⁰ Tamże, s. 112.

nieniu, 3,8% w produkcji), drzewny (9,8% w zatrudnieniu i 10,9% w produkcji, meblowy (8,2% w zatrudnieniu, 3,9% w produkcji), lekki (włókiennictwo, przemysł odzieżowy i skórzany) – 9,6% w zatrudnieniu i 4,2% w produkcji).

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w regionie w roku 2008 wyniosły niecałe 3 mld zł, z czego na mikroprzedsiębiorstwa przypadło ok. 600 mln zł, na małe firmy jedynie ok. 300 mln zł, na firmy średnie ok. 800 mln zł oraz na duże przedsiębiorstwa ponad 1 mld zł. W stosunku do roku 2007 r. istotnie wzrósł udział nakładów firm mikro (z 15% do ok. 20%), a z drugiej strony spadł udział nakładów wśród średnich firm (z 34% do 28%)¹¹.

Tabela 5. Ilość MSP zarejestrowanych w REGON do liczby mieszkańców

Podlaskie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>249
Nakłady w tys. zł	2 815 021	558 857	319 165	804 381	1 132 618
Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu (%)	100,00	19,85	11,34	28,57	40,23

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Podlaskie charakteryzuje się jednym z najniższych poziomów rozwoju gospodarczego. Udział sektora przemysłu, budownictwa, usług rynkowych w tworzeniu PKB należy do jednych z najniższych w kraju. W 2005 roku wartość wytworzonego PKB wynosiła 22 900 mln zł, co stanowiło 2,3% PKB dla Polski. Średnia wartość PKB na osobę w 2005 roku w regionie wynosiła 19 100 zł, co stanowiło około 74% średniej krajowej. Niski jest również udział regionu w wartości dodanej brutto, który osiąga 2,4% (15 lokata w Polsce).

Podlaskie charakteryzuje się jednym z najniższych udziałów sektora przemysłu w wartości dodanej brutto – 19,7%. (w kraju 23,6%). Wartość produkcji sprzedanej przemysłu w przeliczeniu na jednego mieszkańca ustawia je na 15 miejscu w Polsce. W zakresie wysokości ponoszonych nakładów inwestycyjnych (z tendencją spadkową) oraz wielkości nakładów na działalność innowacyjną i badawczo rozwojową, województwo podlaskie znajduje się również na ostatnim miejscu, co w znacznym stopniu ogranicza konkurencyjność przedsiębiorstw. Przychody rynkowe przedsiębiorstwa w regionie podlaskim wyniosły ponad 1,2 mln zł. Stanowiło to niecałe 70% średniej krajowej. Małe przedsiębiorstwa osiągnęły poziom 91% średniej dla przychodów tej grupy firm. W porównaniu z 2007 rokiem struktura przychodów w regionie zmieniła się w mikroprzedsię-

¹¹ Wilmańska A. (pod kierunkiem), 2010. *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2008-2009*. PARP, Warszawa, s. 113.

biorstwach (spadek z 27%), małych i dużych przedsiębiorstwach (wzrost o niemal 2 p.p.). Największą wartość przychodów w przeliczeniu na jeden podmiot osiągały przedsiębiorstwa duże, a najmniejszą mikroprzedsiębiorstwa. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto stanowiło niecałe 83% średniej krajowej i wyniosło 2 481 zł. Największe różnice w odniesieniu do średniej krajowej poszczególnych grup wielkości można było zauważyć w przypadku przedsiębiorstw dużych, a najmniejsze w przedsiębiorstwach mikro¹².

Tabela 6. Struktura przedsiębiorstw wg. zatrudnienia

Podlaskie	Ogółem	0-9	10-49	50-249	>249
Liczba aktywnych przedsiębiorstw	47 732	45 934	1 364	376	58
Udział regionu w Polsce (%)	2,56	2,57	2,48	2,3	1,78
Struktura pracujących	189 857,0	87 334,2	30 377,1	37 971,4	34 174,3
Przychody na 1 podmiot w mln zł	1,21	0,33	7,62	36,59	312,98
Przeciętne wynagrodzenie miesięczne brutto w zł	2481	1575	1912	2709	3183
Inwestycje na przedsiębiorstwo w tys. zł	55,78	13,15	340,02	2 016,9	14 417,57
Inwestycje na pracującego w przedsiębiorstwach w tys. zł	14,02	6,96	15,57	19,51	24,31

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Inwestycje na przedsiębiorstwo przeprowadzone w 2008 r. w województwie podlaskim wyniosły ok. 56 tys. zł i stanowiły jedynie 64% średniej krajowej dla tego wskaźnika. Dla sektora MSP odnotowano relatywnie dobre wyniki, ponieważ inwestycje na przedsiębiorstwo mikro aż o 15% przewyższały średnią krajową, w przypadku przedsiębiorstw małych i średnich inwestycje na przedsiębiorstwo stanowiły odpowiednio 98% i 94% średniej krajowej dla tych grup. Na niską wartość wskaźnika dla wszystkich firm w regionie (w stosunku do średniej krajowej) miały wpływ bardzo niskie nakłady na przedsiębiorstwo duże – zaledwie 54% średniej krajowej.

¹² Wilmańska A. (pod kierunkiem), 2010. *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2008-2009*. PARP, Warszawa, s. 115.

Zakończenie

Podlasie cechuje relatywnie mało zróżnicowaną strukturą gospodarczą. W porównaniu z wielkościami przeciętnymi dla kraju, sektorowo-działowa struktura woj. podlaskiego cechuje się:

- bardzo wysokim udziałem zatrudnionych w rolnictwie, osiągając poziom 47,5%; przy średniej w kraju 29,5%;
- jednym z najniższych udziałów w kraju zatrudnionych w sektorze II, zwłaszcza w przemyśle (11,4% przy średniej krajowej 16,4%);
- relatywnie niskim udziałem zatrudnionych w sektorze usługowym (36,8% przy średniej dla kraju 46,3%);
- a także najniższym niemalże w kraju udziałem usług rynkowych w całości zatrudnienia (22,6% wobec 31,0% w kraju).

Cechą charakterystyczną struktury gospodarczej Podlasia jest dominacja produkcji rolniczej. Wysoki wskaźnik zatrudnienia w rolnictwie przekłada się „pozornie” na stosunkowo niskie bezrobocie w woj. podlaskim. W końcu października 2004 r. bez pracy pozostawało 15,6% osób aktywnych zawodowo. Dla porównania, wielkość bezrobocia w całym kraju w tym czasie wynosiła 18,7%. punktu widzenia kreowania rozwoju w regionie, ważką rolę odgrywa przemysł. Z analizy, zarówno struktury produkcji przemysłowej, jak i liczby podmiotów funkcjonujących w poszczególnych gałęziach przemysłu wynika, iż największy udział przypada na przemysł spożywczy, drzewny, lekki oraz maszynowy. Przy czym w ostatnich kilku latach dość wysoką dynamikę wzrostu produkcji wykazywały inne gałęzie przemysłu, a mianowicie:

- produkcja pozostałego sprzętu transportowego (np. produkcja jachtów, łodzi),
- produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych,
- produkcja maszyn i aparatury elektrycznej,
- produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych, z pozostałych surowców niemetalicznych.

W woj. podlaskim jest też dość dobrze wykształcony kompleks gospodarki żywnościowej, zapewniający wysoki udział w produkcji krajowej, m.in. masła (23,2%), piwa (4,4%), papierosów (9,9%), wędlin (6,3%), wędlin mięsnych (5,2%), mleka (19,6%), serów i twarogów (16,1%).

W sektorze spożywczym województwa podlaskiego, najbardziej rozwinięty jest przemysł mleczarski – bardzo mocno związany z rolnictwem i hodowlą zwierząt - zdominowany przez duże firmy z dobrym poziomem technologii. Pomędzy tymi dużymi firmami (głównie z polskim kapitałem) i rolnikami istnieje dobra współpraca.

W regionie istnieje ponad 700 jednostek zajmujących się przetwórstwem rolno-spożywczym i niemal wszystkie należą do sektora prywatnego. Wytwarzają produkty mięsne, drobiowe, owocowo-warzywne, zbożowe oraz alkohol i piwo.

Funkcjonujące w województwie przedsiębiorstwa przemysłu drzewnego są w stanie nasycić nie tylko rynek lokalny. Produkuje się tutaj m.in. parkiety, meble, stolarkę okienną i drzwiową, elementy konstrukcji domów oraz sklejkę, która trafia również do Europy.

Przemysł drzewny oparty jest na rodzimych surowcach rozległych obszarów leśnych województwa.

Zarówno przemysł spożywczy, jak i drzewny są to przemysły pracochłonne, które oparte są o wewnętrzną bazę surowcową, dlatego też ich rozwój/regres istotnie kształtuje sytuację na regionalnym rynku pracy.

Do przemysłów wzrostowych w regionie należy też przemysł meblowy, w którym poziom zatrudnionych, pomimo dekonunktury w gospodarce, utrzymywał się na relatywnie wysokim poziomie i wykazywał nawet tendencję rosnącą (od 2,9 tys. osób w 1998 r. do 3,9 w III kw. 2004r.).

Analizując kierunki rozwoju przemysłu w woj. Podlaskim, należy również podkreślić znaczenie, można by rzec, „wschodzących” przemysłów, których znaczenie, zarówno w gospodarce, jak i zatrudnieniu systematycznie rośnie.

Z powyższych względów dla tego sektora przypisywana jest coraz większa rola w procesie rozwoju gospodarczego. Natomiast, ze względu na lokalny charakter małych i średnich przedsiębiorstw, widoczna jest ścisła zależność między ich rozwojem a rozwojem regionalnym, ze względu na fakt, iż przedsiębiorcy poprzez zaangażowanie w znacznym stopniu swojego kapitału w swoje firmy funkcjonujące na ogół w miejscu zamieszkania, starają się wykorzystywać miejscowe zasoby, a miejscowy rynek jest dla nich głównym miejscem działania. Tak ukształtowany rozwój sektora w dość istotny sposób wpływa na wyrównywanie regionalnych dysproporcji, przyczynia się do poprawy warunków życia społeczności lokalnych, tworzenia nowych miejsc pracy. Ogólnie rzecz ujmując, w dość istotny sposób przyczynia się do poprawy ekonomiki regionu¹³.

Na podstawie wyżej przedstawionych danych, należy stwierdzić, iż sektor MSP ma dość istotny wpływ na tworzenie PKB. Przez cały analizowany okres widoczne jest utrzymywanie się udziału sektora gospodarczego w tworzeniu PKB, który oscylował na poziomie 70%. W tym okresie udział sektora MSP w wytwarzaniu PKB przez sektor gospodarczy wykazywał nieznaczną tendencję spadkową i spadł z poziomu 48,3% w 2004 roku do 46,9% w 2008 roku. Podobnie, jak

¹³ Strużycki M. (red.), 2004. *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004, s. 256.

w przypadku liczby przedsiębiorstw, największy udział w tworzeniu PKB mają mikroprzedsiębiorstwa, które w latach 2004 – 2008 wytwarzały od 30,9 do 29,8% ogólnej kwoty PKB wytwarzane przez sektor MSP. Natomiast udział małych i średnich przedsiębiorstw kształtował się w tym okresie na poziomie poniżej 10%.

Istotną zaletą MŚP jest wykorzystanie przez nie lokalnych surowców i pracowników rekrutowanych na miejscu, co czyni je efektywnym narzędziem zmniejszenia bezrobocia w mniejszych ośrodkach miejskich i na prowincji. Brak uprzemysłowienia na tych terenach powoduje wysoki wskaźnik bezrobocia, a więc małe przedsiębiorstwa mogą być elementem walki z bezrobociem oraz równoważnikiem rozwoju gospodarczego państwa.

Piśmiennictwo

1. Kaliszuk A., Tarnawa A., 2004. *Programy wsparcia dla małych i średnich przedsiębiorstw*. Wydawnictwo Funduszu Wsparcia, Warszawa 2004.
2. Krajewski K, 2004. *Funkcjonowanie MSP w warunkach gospodarki rynkowej i ich możliwości rozwojowe*. Instytut Przedsiębiorczości i Samorządności, Warszawa.
3. Maksimczuk A., Sidorowicz L., 2009. *Zarys sytuacji finansowej MSP w Polsce w latach 1999 – 2007*. (w:) J. Sikorski, I. Przychocka (red.), *Finansowanie rozwoju MSP*. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
4. Strużycki M. (red.), 2004. *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*. Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
5. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004 – 2005*. Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2006,.
6. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2008 – 2009*. Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010.
7. *Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego*. Urząd Statystyczny w Białymstoku, 2008,2009.
8. Wilmańska A. (pod kierunkiem), 2010. *Raport o stanie sektora MSP w Polsce w latach 2008-2009*. PARP, Warszawa.
9. Żołnierski A (red) 2009. *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007 – 2008*. Wydawnictwo Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
10. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2007 roku*. GUS Warszawa 2008.
11. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2008 roku*. GUS Warszawa 2009.
12. *Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2009 roku*. GUS Warszawa 2010.